

GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN NGHỀ VÀ ĐỘI NGŨ GIÁM TUYỂN MỸ THUẬT ĐƯƠNG ĐẠI Ở VIỆT NAM TRONG THỜI KỲ HỘI NHẬP

TRẦN THỊ BIÊN

Email: tranthibienr@gmail.com

Trường ĐH Sư phạm Nghệ thuật TW

CAREER DEVELOPMENT SOLUTIONS AND TEAM OF CURATORS FOR CONTEMPORARY ART IN VIETNAM IN THE TIME OF INTEGRATION

TÓM TẮT

ABSTRACT

Thực trạng ở Việt Nam những năm gần đây trong một số các triển lãm mỹ thuật nói chung, triển lãm nghệ thuật thị giác nói riêng đã xuất hiện vai trò của giám tuyển (curator). Có lẽ đã đến lúc mỹ thuật Việt Nam cần khẳng định vai trò của giám tuyển với việc kết nối xã hội và nghệ thuật. Trước yêu cầu thực trạng ngày càng cao của con người với xã hội thời kỳ hội nhập thì nghề giám tuyển đóng vai trò quan trọng trong việc quản lý, tổ chức triển lãm. Đồng thời là cầu nối linh hoạt đón nhận và lan tỏa những kiến thức về các lĩnh vực liên quan đến nghệ thuật. Trên thực tế việc hình thành đội ngũ giám tuyển còn tự phát, có khi là người quản lý mỹ thuật, có khi là người điều hành cuộc triển lãm nào đó. Vì vậy, trước bối cảnh hiện nay Việt Nam rất cần có đội ngũ giám tuyển chuyên nghiệp đáp ứng tiêu chí là một thiết chế bảo trợ nghệ thuật tại các trường học, bảo tàng, trung tâm nghệ thuật hay các gallery. Đó cũng chính là nội dung bài viết bước đầu phác thảo giải pháp phát triển nghề và đội ngũ giám tuyển nhằm đưa đến cho nghệ thuật đương đại Việt Nam sự đổi mới và chuyên nghiệp hóa trong thời kỳ hội nhập.

Từ khóa: Giám tuyển, Hội nhập, mỹ thuật đương đại

The current situation in Art field in Vietnam in recent years is that the role of curator has appeared in a number of fine art exhibitions in general and visual art exhibitions in particular. Perhaps it is time for Vietnamese fine arts to affirm the role of curator in connecting society and art. Faced with the increasing requirements of people and society in the integration period, the curatorial profession plays an important role in the management and organization of exhibitions. At the same time, it is a flexible bridge to receive and spread knowledge about art-related fields. In fact, curator is not considered a profession. Some curators are sometimes art managers and even exhibition operators. Therefore, in the current context, Vietnam urgently needs a team of professional curators who meet the criteria of being an art sponsoring institution at schools, museums, art centers or galleries. That is also the content of the article that initially outlines solutions to develop the profession and the curatorial team in order to bring innovation and professionalization to contemporary art of Vietnam in the integration period.

Keywords: Curator, Integration, contemporary art

Giải pháp về nghề giám tuyển nghệ thuật đương đại

Hiện nay vẫn chưa có nguồn tài liệu nào khảo sát về nghề làm giám tuyển nghệ thuật nói chung, giám tuyển mỹ thuật nói riêng. Tuy nhiên, bức tranh về nghề làm giám tuyển nghệ thuật đương đại ở Việt Nam mới chỉ được xuất hiện rõ nét nhất khoảng 10 năm trở lại đây. Khi mà các sự kiện mỹ thuật diễn ra lại rất cần người đứng ra đảm trách quản lý và tổ chức triển lãm, định hướng và thiết lập chương trình kết nối với công chúng dưới nhiều góc nhìn. Mặt khác, nghệ thuật ngày nay không còn chỉ đơn thuần là những bức tranh hay pho tượng chỉ chiếm lượng không gian hay bề mặt bức tường, mà những câu chuyện về mỹ thuật đương đại cần đến sự chiếm lĩnh của không gian thưởng ngoạn dưới nhiều hình thức biểu hiện: Installation, Performance, Video art, Sound Art, Multimedia Art, Digital Art, Computer Art... Chính vì vậy cần triển khai hình thành công việc giám tuyển như một nghề mang tính chuyên nghiệp.

Vai trò của các giám tuyển đối với nghệ thuật đương đại đã ngày càng được phân hóa với nhiều góc độ khác nhau, như có giám tuyển chỉ dành cho các sự kiện nghệ thuật diễn ra trong không gian và thời gian hẹp của một nghệ sĩ đương đại. Hoặc có khi giám tuyển chỉ xuất hiện trong các hoạt động nghệ thuật liên quan đến yếu tố thương mại... Vì vậy, cần xác định vai trò của các giám tuyển trong bối cảnh nghệ thuật đương đại hiện nay là rất quan trọng: Sự phát triển của các loại hình nghệ thuật mới tại Việt Nam đã thúc đẩy các cơ quan quản lý mỹ thuật phải có những thay đổi như: Cục Mỹ thuật, Nhiếp ảnh & triển lãm; Hội Mỹ thuật Việt Nam đã từng tổ chức thành công các cuộc triển lãm mỹ thuật đương đại như: festival Mỹ thuật trẻ, Biennial nghệ sỹ trẻ... nhận được nhiều sự hưởng ứng của các nghệ sĩ và người xem¹. Bên cạnh đó còn có sự quan tâm hỗ trợ từ các tổ chức quốc tế cũng đã thực hiện với sự tham gia của các giám tuyển được tổ chức tại các trung tâm Văn hóa Nghệ thuật như: Viện Goethe Hà Nội, Trung tâm Văn hóa Pháp, Hội đồng Anh cùng các quỹ như: Quỹ Thụy Điển, quỹ Đan Mạch cũng đã góp phần cho các loại hình nghệ thuật mới ở Việt Nam phát triển trong đó có vai trò của các nhà giám tuyển. Vì vậy cần nhận diện đây là một nghề với chuyên môn về quản lý và tổ chức triển lãm nghệ thuật đương đại.

Mặc dù công việc giám tuyển ở Việt Nam tuy xuất hiện muộn hơn nhưng đã giúp cho nhiều nghệ sĩ tham gia ngày một chuyên nghiệp, nhưng nếu coi vai trò của nghề giám tuyển là dẫn đường, chỉ lối trong nhiều khía cạnh như: Tuyển chọn tác phẩm, nghệ sĩ, kết nối, phát hiện tài năng, tổ chức các triển lãm tạo không gian môi trường tương tác giữa nghệ sĩ và công chúng. Vậy thì cũng nên xem nghề giám tuyển cần

được phê duyệt chứ không chỉ hình thành đơn lẻ, tự phát như hiện nay, cần đảm bảo được tính pháp lý, trách nhiệm và quy trình hoạt động nghề nghiệp phù hợp với đời sống nghệ thuật đương đại và xu thế hội nhập của con người.

Giải pháp về đội ngũ giám tuyển nghệ thuật đương đại

Thông qua các hoạt động nghệ thuật đương đại để thấy vai trò của đội ngũ giám tuyển không chỉ là những tác phẩm nghệ thuật mà còn là khả năng kết nối các họa sĩ trẻ tạo ra không gian/môi trường nghệ thuật mới. Nhưng trên thực tế đội ngũ giám tuyển phần nhiều vẫn còn “bán chuyên” vừa làm nghệ sĩ vừa làm giám tuyển. Hoặc đôi khi người làm giám tuyển là người có khả năng giao tiếp và vốn ngoại ngữ cũng có thể tham gia vào đội ngũ giám tuyển, bước đầu nhằm khẳng định vai trò của đội ngũ đảm trách công việc này: Không thể phủ nhận vai trò của các giám tuyển tại các triển lãm ngoài công lập. Họ chính là hạt nhân hình thành nên các cuộc triển lãm có chất lượng². Đội ngũ giám tuyển nghệ thuật đương đại ở Việt Nam hiện chưa được đào tạo bài bản, chưa có sức ảnh hưởng lớn tới thiết chế xã hội mà cụ thể là đối với nghệ thuật đương đại. Vì vậy cần triển khai đào tạo đội ngũ giám tuyển có trình độ ngoại ngữ, chuyên môn và có khả năng kết nối ý tưởng xây dựng như người chỉ đường cho các họa sĩ hướng theo con đường nghệ thuật mới. Chính đội ngũ giám tuyển đã thể hiện được thế mạnh của mình thông qua các mô hình triển lãm từ công lập đến tự lập. Đội ngũ giám tuyển cũng đã góp phần giúp nghệ sĩ và công chúng nhận diện được ngôn ngữ của nghệ thuật, đặc biệt là đưa nghệ thuật vốn khép kín trong không gian bó hẹp nội thất dịch chuyển ra đường phố hoặc không gian của thiên nhiên.

Cần thực hiện đào tạo một cách chuyên nghiệp cho đội ngũ giám tuyển nghệ thuật đương đại từ trong hệ thống nhà trường, các trường nghệ thuật nhằm cung cấp cho họ những kiến thức cơ bản về văn hóa, lịch sử, xã hội, nghệ thuật và mối quan hệ với văn hóa trong khu vực và trên thế giới. Chính vì vậy mà việc đào tạo đội ngũ giám tuyển chuyên nghiệp nhằm phục vụ cho các cơ sở quản lý có chức năng tổ chức triển lãm chuyên môn hóa hơn các ngành khác. Từ đó sẽ giúp cho nghệ sĩ và người tham dự thấy được sự tương tác và hiểu biết lẫn nhau thông qua nội dung/chủ đề của cuộc triển lãm hoặc sự kiện văn hóa, nghệ thuật.

Đối với công việc của giám tuyển nghệ thuật đương đại với nhiều hình thức mới như: Installation, Performance, Video art, Sound Art, Multimedia Art, Digital Art, Computer Art lại rất cần đến vốn đầu tư hoặc kinh phí thực hiện, bởi sự phi lợi nhuận. Vậy nên cần có đội ngũ có trình độ chuyên nghiệp để

manh dạn thực hiện các dự án nghệ thuật đương đại thông qua các ngôn ngữ kinh phí như: các quỹ văn hóa trong và ngoài nước, các đại sứ quán và cả những mạnh thường quân... Có thể xây dựng đội ngũ giám tuyển có tính chuyên nghiệp được đào tạo trong hoặc ngoài nước, nhưng đều đảm bảo các tiêu chí phù hợp với các yêu cầu cụ thể khi mang đến cho công chúng những thông điệp của triển lãm nghệ thuật. Việc xây dựng đội ngũ giám tuyển chuyên nghiệp còn nhằm giúp cho các nghệ sĩ trẻ không còn cảm giác đơn lẻ mà như được hòa cùng dòng chảy chung của nghệ thuật đương đại từ cách đặt/xây dựng ý tưởng đến thực hiện triển lãm cá nhân hoặc triển lãm nhóm. Trong đội ngũ giám tuyển sẽ có sự phân chia theo khả năng và thế mạnh của mỗi người cũng như đặc thù của mỗi sự kiện, vậy nên người làm giám tuyển cần được trang bị các kỹ năng một cách chuyên nghiệp hơn: Trước yêu cầu ngày càng cao của xã hội và thế giới, thì họ phải là người có cái nhìn đa chiều của nhà tổ chức, nghệ sĩ và người thưởng ngoạn. Họ là người quyết định hiệu quả triển lãm là như thế nào, có thu hút được công chúng quan tâm hay không. Cũng có nghĩa họ chính là một mắt xích quan trọng trong việc xã hội hóa nghệ thuật ngoài vấn đề của các nhà giáo dục. Do đó việc xây dựng và đào tạo đội ngũ curator cũng là một chiến lược quan trọng trong việc phát triển nghệ thuật³. Việc đào tạo đội ngũ giám tuyển theo hướng bài bản, chuyên nghiệp sẽ giúp cho sợi dây kết nối giữa nghệ sĩ và công chúng ngày càng gần hơn. Nghệ thuật đương đại không còn là loại hình nghệ thuật mới nhưng khó hiểu nữa, bởi sự chỉ dẫn, định hướng, đồng thời đội ngũ giám tuyển còn giúp các nghệ sĩ thấy được thế mạnh và năng lực của mình khi thực hiện tác phẩm cũng như việc thực hiện các quy định tham gia công bố triển lãm. Như thế đưa nghệ thuật đương đại với nhiều loại hình mới/đa phương tiện trở thành vấn đề không chỉ của nghệ sĩ hoặc nhóm người mà là vấn đề quan tâm, thấu hiểu của toàn xã hội.

Việc đào tạo đội ngũ giám tuyển theo mô hình chuyên nghiệp hóa, bài bản còn giúp cho công chúng yêu nghệ thuật cảm nhận được tính giáo dục và những thông điệp kết nối với đời sống xã hội. Ví dụ như thông qua các hoạt động nghệ thuật đương đại hoặc các Workshop trong và ngoài nước thời gian qua đã bộc lộ những ưu điểm của đội ngũ giám tuyển. Đó là đưa cho người xem hiểu rõ hơn về ý tưởng biểu đạt thông qua hình ảnh, hiện vật để thấy một hình ảnh của con người và đất nước Việt Nam giàu bản sắc nhưng cũng năng động. Giáo dục tình yêu quê hương đất nước tới người xem dưới nhiều góc nhìn khác nhau, đặc biệt là cách tiếp cận và liên hệ với đời sống xã hội đương đại và kết nối với văn hóa các nước năm châu. Cũng có khi các hoạt động nghệ thuật đương đại được thực hiện ở không gian như bảo tàng sẽ phá đi ranh giới khô cứng là chỉ trưng bày những tác phẩm

định hình rõ nét như tranh, tượng. Mà qua sự định hướng của các giám tuyển triển lãm nghệ thuật đương đại tại hệ thống bảo tàng sẽ giúp người xem tiếp nhận được sự chuyển biến từ truyền thống đến đương đại.

Trên thế giới nhiều nước đã có bảo tàng đương đại, nơi lưu giữ những tác phẩm thuộc loại hình nghệ thuật mới dưới nhiều hình thức: hình ảnh, phim, hiện vật thật còn lưu lại... cho thấy sự dịch chuyển từ nghệ thuật giá vẽ đến nghệ thuật đương đại làm cho tiếng nói của nghệ thuật đương đại trở nên quan trọng trong đời sống xã hội công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Việc không phủ nhận nghệ thuật tạo hình giá vẽ mà còn đề cao sự kết nối giữa truyền thống và đương đại, khích lệ các họa sĩ trẻ tìm tòi từ trong truyền thống để diễn đạt bằng ngôn ngữ đương đại như dùng âm thanh, dùng thân thể hoặc hiện vật bất kỳ có trong cuộc sống. Tuy nhiên, những ngôn ngữ biểu đạt của nghệ thuật mới không thể thiếu vai trò của đội ngũ giám tuyển hoặc chuyên gia nghệ thuật.

Kết luận

Giám tuyển vừa là người tổ chức, quản lý mỹ thuật vừa là người xây dựng chương trình, kết nối nghệ sĩ với công chúng. Trên thực tế, Việt Nam chưa có đội ngũ giám tuyển chuyên nghiệp được đào tạo có hệ thống và trở thành những chuyên gia cho lĩnh vực này. Tuy nhiên, nhiều cá nhân đã tự rèn luyện, trau dồi kiến thức và thực hiện vai trò của nhà giám tuyển với bước đầu được ghi nhận như: Lê Thuận Uyên, Trần Lương, Lê Thiết Cương... cùng nhiều triển lãm và không gian biểu diễn nghệ thuật của các nghệ sĩ: Nguyễn Trí Mạnh, Lê Đức Hải, Lê Ngọc Thanh, Ly Hoàng Ly, Vũ Nhật Tân, Nguyễn Xuân Sơn, Lê Quang Đình, Nguyễn Minh Thành, Vương Văn Thọ... cho thấy vai trò của nghề cũng như đội ngũ giám tuyển trong những năm gần đây như tăng thêm và đa dạng hơn. Dù chưa có một đội ngũ thật hùng mạnh và được công nhận dưới thiết chế được đào tạo bài bản như mô hình ở các nước trên thế giới. Nhưng những dấu ấn của các giám tuyển trong thời gian qua đã cho chúng ta thấy diện mạo của một nghề giám tuyển nghệ thuật không thể thiếu trong xã hội cũng như trong đời sống nghệ thuật đương đại.

Khả năng truyền tải của giám tuyển trong mỗi sự kiện mỹ thuật mang tính quyết định thành công của mỗi triển lãm cũng như sự kiện. Việc đào tạo đội ngũ giám tuyển trong thời gian tới còn với mong muốn cung cấp cho họ đầy đủ những kiến thức, kỹ năng, thái độ và sự công tâm, trách nhiệm trước nghệ sĩ và các dự án nghệ thuật. Sao cho sớm trở thành đội ngũ giám tuyển hùng hậu, chuyên nghiệp luôn đảm bảo sự công bằng và khách quan cho mỗi sự kiện dự án nghệ thuật đương đại Việt Nam. Đáp ứng nhu cầu thẩm mỹ của con người trong đời sống xã hội, với sự đang

ARTS

dạng và phong phú ở nhiều loại hình nghệ thuật cũng như nhiều góc nhìn của mỹ thuật Việt Nam trong thời kỳ hội nhập.

CHÚ THÍCH

¹Lê Trần Hậu Anh (2016), *Mỹ thuật Việt Nam – Những biến đổi trong thời đại công nghệ thông tin*, Luận án Tiến sĩ, Viện Văn hóa Nghệ thuật quốc gia Việt Nam, Hà Nội.

²Vi Kiến Thành (Cục trưởng Cục Mỹ thuật, Nhiếp ảnh và triển lãm). Lời phát biểu tại Triển lãm mỹ thuật toàn quốc năm 2015.

³Trang Thanh Hiền (2009), *Nghề Curator và nghệ thuật đương đại, kỷ yếu hội thảo: Những vấn đề mỹ thuật Việt Nam hiện đại*, Hội Mỹ thuật Việt Nam tổ chức.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Trần Hậu Anh (2016), *Mỹ thuật Việt Nam – Những biến đổi trong thời đại công nghệ thông tin*, Luận án Tiến sĩ, Viện Văn hóa Nghệ thuật quốc gia Việt Nam, Hà Nội.

2. Trang Thanh Hiền (2009), *Nghề Curator và nghệ thuật đương đại, kỷ yếu hội thảo: Những vấn đề mỹ thuật Việt Nam hiện đại*, Hội Mỹ thuật Việt Nam tổ chức.

3. Đào Mai Trang (2020), *Song hành với nghệ thuật*, Nxb Thế giới, Hà Nội.